

Az európai paradoxon mítosza

Folyóiratunk tematikus száma a kutatás-fejlesztés és az innováció néhány aktuális kérdésének vizsgálatára, a területen végbemenő egyes átalakulási folyamatok áttekintésére vállalkozott. Európai és hazai közegben a kutatás-fejlesztés kapcsán kialakuló viták alaphangját egyfelől az EU tavaly újra napirendre tűzött liszaboni stratégiája adja, mely az oktatást, a kutatást és az innovációt magában foglaló „tudásháromszöget” az európai versenyképesség egyik alappilléreként határozza meg. Az „európai álomnak” a tudástársadalom fogalma köré épülő retorikáját ugyanakkor beárnyékolják a statisztikai adatok, amelyek a kontinens pozícióinak gyengüléséről szólnak egy fokozódó globális versenyben.

A K+F szektor szerkezetében és működésében fellépő átalakulásokról nem minden esetben képesek számot adni a társadalomtudományok hagyományos elméletei és eszközei. Habár a közgazdaságtan meghatározó iskolája továbbra is a neoklasszikus irányzat, a közgazdasági alapokra épülő innováció-menedzsment jelentős figyelmet szentel az evolúciós gazdaságtani elméleteknek is. Az utóbbiak ugyanis alkalmasabbnak tűnnek arra, hogy figyelembe vegyék az „új gazdaság” társadalmi beágyazottságát és ebből adódóan nem-lineáris dinamikáját. Hronszky Imre cikke a diszciplináris kérdések vizsgálatát követően egy uniós támogatású projekt esettanulmányával példát is szolgáltat az innováció menedzselésének evolucionista szemléletű megoldásaira.

Dessewffy Tibor és Ságvári Bence írása a kutatás-fejlesztés olyan típusú átalakulásaira hívja fel a figyelmet, amelyek új indikátorok kidolgozását kívánják meg. Szerintük az előre nem tervezett, paradigmaváltást képviselő újítások hatásának elemzéséhez; illetve a meglévő technológiák újszerű felhasználására épülő „társadalmi” innovációk és az esztétikai jellegű fejlesztésekben (*brand, design*) megjelenő kulturális tartalmak értékeléséhez új mérőszámok bevezetésére van szükség.

A már ma is mérhető változásokat diagnosztizáló tanulmányok vizsgálataihoz nem egyes technológiai szektorok, hanem különböző geopolitikai környezetek adták a keretet. Bögel György a kutatási és fejlesztési tevékenység globalizálódási folyamatát követi figyelemmel, melynek nyertesei a nemzetközi K+F piacon egyre nagyobb súllyal megjelenő Kína és India. A feltörekvő ázsiai gazdaságokkal szemben Európát a vesztesek között találjuk. Amikor Giovanni Dosi, Patrick Llerena és Mauro Sylos Labini dolgozatukban az „öreg kontinens” innovációs teljesítményét az Egyesült Államokéval mérik össze, nemcsak az előbbi elmaradását erősítik meg, hanem az „európai paradoxon” mítoszt is könnyörtelenül felszámolják.

A paradoxon lényegét az adja, hogy Európa a tudományos publikációk számát tekintve megelőzi az Egyesült Államokat, amiből rendszerint azt a konklúziót vonják le, hogy az Óvilág tudományos fölénytel rendelkezik, amit ha megtanul kiaknázni, behozhatja lemaradását a versenyképesség terén. A tanulmány szerzői azonban rámutatnak a

kép hamisságára: az idézettség arányát és a legidézettebb publikációkból való részese-
dést tekintve nem fér kétség az Egyesült Államok fölényéhez.

A „visegrádi paradoxon” fogalmát Borsi Balázs vezeti be, hangsúlyozva, hogy a közép- és kelet-európai térség még az EU-15 országokhoz képest is kevésbé tudja kiaknázni tudományos kapacitását. A szerző amellet érvel, hogy a Visegrádi Négyek nemzeti innovációs rendszereik szoros összehangolása mellett tudnának lényegi szerephez jutni az Európai Kutatási Térség (ERA) létrehozásában.

Brüsszel is igyekszik rávenni a négy országot innovációs rendszereik hatékonyságának növelésére. Lippényi Tivadar, Imre József és Peredy Zoltán cikke a hazai innovációs rendszer elemeit, a nemzeti innovációs stratégia tervezetét, valamint hazánk kutatás-fejlesztési és innovációs teljesítményének európai értékelését ismerteti. A Lisszabon szellemében íródott innovációs stratégia azt irányozza elő, hogy K+F ráfordításaink 2013-ra elérjék a GDP 2,5 százalékát, mégpedig úgy, hogy ezen belül a vállalati ráfordítások az államiak kétszeresét teszik ki.

Kérdéses marad azonban, hogy Magyarországnak milyen modellt lenne érdemes követnie a tudás-alapú gazdaság megvalósításához. Pintér Róbert recenziójából, melyet Manuel Castells és Pekka Himanen *The Information Society and The Welfare State: The Finnish Model* (2002) című kötetéről írt, kiderül: a „finn csoda” nem pusztán egy céltudatos szabályozáspolitikai eredménye, hanem létrejöttéhez helyi szocio-kulturális tényezők is meghatározóan hozzájárultak. Ugyanakkor például Szingapúr és a kaliforniai Szilícium-völgy hasonlóképpen virágzó innovációs miliói mögött egészen más modellek állnak.

Bjørn T. Asheim és Lars Coenen öt észak-európai klasztert összehasonlító elemzése inkább általános érvényű innovációs elméletek szemléltetését célozza, mintsem egyfajta „skandináv modellt”. Tanulmányuk a gazdasági szektorok csoportjait azok tudásbázisa szerint osztályozza és azonosítja a számukra előnyös regionális innovációs rendszereket.

Az utóbbi koncepció és a klaszterek hozzá szorosan kapcsolódó fogalma mára az EU tudomány- és technológia-politikájában is hangsúlyossá vált. Az Unió következő kutatási keretprogramja új elemként tartalmazza ’A tudás régiói’ című alprogramot, melynek célja a különböző szereplőket összekötő regionális klaszterek fejlesztésének támogatása. Az Európai Parlament és az Európai Tanács jóváhagyására váró keretprogram-tervezet néhány fontosabb szerkezeti és tartalmi kérdéséről Dr. Vass Ilona, a Nemzeti Kutatási és Technológiai Hivatal (NKTH) alelnöke és Gulyás Ágnes, az NKTH illetékes osztályvezetője adott interjút lapunknak.

Bak Árpád